

v prihodnje v mesečnih opravilih tudi kratek opis dela v nakladnih panjih.

G. Peterle je predlagal, naj ČZS septembra na Brdu pri Kranju pripravi sprejem in pogovor z mentorji krožkov, sredstva za to pa bo Zveza dobila od sponzorjev.

G. Leštan je vprašal, kaj bo letos z nakupom sladkorja in regresom za zdravila. UO je v zvezi s tem sprejel osmi sklep:

Komisija za ekonomiko čebelarjenja naj čim prej pripravi predlog za regresiranje sladkorja za zimsko krmiljenje čebel in ga pošlje pristojnim ministrstvom.

V zadnjem, desetem sklepu pa so zapisali, da bodo na seje upravnega odbora ČZS v prihodnje vabili tudi urednico kmetijskih nasvetov na Radiu Slovenija Ivanko Polanc in uredništvo Kmečkega glasa. Predsednike komisij, ki niso člani UO, in druge strokovne sodelavce pa bodo vabili na seje, na katerih bodo obravnavali problematiko, s katero se ljubiteljsko ali poklicno ukvarjajo.

Sejo je sklenil predsednik Lojze Peterle in vse na novo imenovane predsednike komisij prosil, da čim bolj dejavno sodelujejo pri izvajanju delovnega programa ČZS.

GRE ZA MED!?

MARJAN DEBELAK

DELO, 29. 3. 1996: »Delnice Droge gredo za med, pa še cena jim raste.« Take in podobne naslove pogosto beremo v naših časopisih. Ali pa nam pri tem pride na misel sodobni nesmisel tega starega ljudskega rekla? Le-ta namreč pomeni, da gre neka stvar tako dobro v prodajo kot med. Torej tako, da jo ljudje množično pokupijo in razgrabijo, se domala stepejo zanjo, da jo le dobijo.

Kdaj so že minili tisti časi, ko je bilo tako?! Takrat so ljudje še hrepeneli po sladilu in zdravilu, ki je v medu. Sladkorja in drugih sladic ni bilo. Tudi antibiotikov na recept ne. Odkar pa je človek iznašel

umetna nadomestila za med in jih začel izdelovati v neizmernih količinah, je postal med čisto navadno tržno blago.

Na žalost čebelarjev pa med ne gre več ne »za med« ne za navadno tržno ceno! Vse več tega sladkega in zdravilnega pridelka namreč ostaja neprodanega v čebelarjevih posodah ali pa ga čebelar odda po izjemno nizki ceni, da le sprazni posode.

Ko torej dan za dnem beremo ali poslušamo več kot odsluženo reklo »gre za med«, se čebelarji lahko le grenko nasmeh-nemo. Pomislimo na navado, ki je »železna srajca« v pisnem in govornem izražanju in bo to tudi ostala.

ČMRLJI – PRIJAZNI KRILATI KOSMATINČKI – BLIŽNJI SORODNIKI ČEBEL

JANEZ GRAD

Sem ljubitelj čmrljev. Že vse od otroštva jih imam rad, zdaj na starost pa jim name-njam še več pozornosti. Njihov obstoj ogroža predvsem človek. V članku opisujem nekatera izmed številnih opažanj in ugotovitev o življenju čmrljev, z njimi pa želim pri bralcih vzbuditi več zanimanja za te lepe in koristne žuželke, pa tudi več konkretnih dejanj, da bi lahko še naprej kljubovali številnim naravnim sovražnikom in tudi človeku, ki škodljivo posega v naravo in s tem v njihovo življenjsko okolje.

POLETNA RAZMIŠLJANJA OB ČMRLJIH

Avgustovski dan je. Delno je oblačno in piha rahel vzhodni veter, ki hladi še pred nekaj dnevi skoraj neznošno poletno vročino. Sedim pred lesenimi hišicami z majhnimi panjički, ki sem jih spomladi razpostavil okrog stanovanjske hiše, nekaj na južni strani, nekaj pa v prisojnem bregu za hišo. Iz odprtih živahno vzletavajo in se vračajo črni, sivi in rjavi čmrlji – majhni in veliki, vseh vrst. Večinoma so to delavke,

Črna kopriva, ki je v
zelo čisto.

Gnezdo čmrljev je vedno zelo čisto.

od katerih prenekateri prinaša domov na zadnjih nožicah debeli kepici rumene, bele, rjave ali roza obarvane obnožine oziroma cvetnega prahu, občasno pa vzleti tudi kakšen samček – trotek ali mlada matica, ki leti na praho, ali pa že sprašena dokončno zapušča družino in se odpravlja prezimovat nekam na hladno in primerno vlažno mesto v gozdu ali v kakšnem grmovju. Čmrljeve družine so dosegle vrh svojega razvoja. Ta se je začel spomladi, od avgusta do jesenskih megel in mraza pa bodo umirale. Čmrlji končajo tako, da jih pojedjo ptiči, omagajo pa tudi zaradi starosti (1 – 3 meseci) ali zaradi lakote in mraza. Ko se ohladijo, otrpnejo in umrejo. Dandanes pa jih, predvsem na hitrih cestah, veliko umre tudi na vetrobranskih steklih hitrih avtomobilov.

To leto čmrljem ni bilo naklonjeno. Mrzla pomlad, ki je trajala od marca do junija, z veliko oblačnosti, dežja in mrzlih severovzhodnih vetrov je maticam onemogočila običajni razvoj družin, saj se zalega ni izlegla ali pa se je prepočasi, tako da so požrešni lačni ptičji roparji v tem obdobju polovili skoraj vse matice. Te morajo namreč spomladi same letati na pašo, vse dokler njihovega dela ne prevzamejo mlade delavke. Zgodaj spomladi smo videvali letati okrog veliko čmrljev – matic, pozneje pa vse manj. Sredi poletja, torej julija, ko je sonce začelo pripekati, čmrljev skoraj ni bilo več. Tistih vrst, ki delajo gnezda v zemlji, v različnih luknjah in rovih miši, krtov

in voluharjev, se je še nekaj ohranilo, tistih vrst (sivi, črni, rjavi), ki gradijo gnezda na površini, v travi ali mahu, pa skoraj ni bilo. Še posebno žalostno je stanje v ravninskih predelih, saj so poleg naravnih razmer svoje dodali, in to verjetno usodno, kmetje z umetnimi gnojili, vsemi vrstami škropivi, zgodnjo košnjo ter poljedelsko oziroma travniško mehanizacijo, ki zmelje v prah vse, kar ni skrito pod zemljo. Za čmrlje so prijaznejši višje ležeči kraji, na 500 do 900 metrih nadmorske višine, saj tam ni toliko srakoperjev, pa tudi kmetje ne morejo povsod uporabljati težke mehanizacije, tako da marsikateri travnik prepustijo naravnemu razvoju in ga ne gnojijo. Očitno so zdaj tista leta, ko se moramo vprašati, ali čmrljem ali vsaj nekaterim njihovim vrstam na Slovenskem ne grozi propad. Bodo izumrli? Bodo z njimi izumrle tudi nekatere cvetice? Ali občudovalci pomladanske in poletne narave ob poteh ne bodo več srečevali lepo, pa tudi nekoliko manj lepo obarvanih, zadovoljno brundajočih okroglastih kosmatinčkov? Če se to zgodi, bo naša narava, na katero smo tako radi ponosni, dolgočasnejša, mi pa bomo soodgovorni, da se je to zgodilo. Kot povsod lahko pomagamo tudi tem našim prijateljem v stiski, da nas bodo razveseljevali še naprej.

O čmrljih lahko zapišemo številne lepe in žalostne zgodbe. Da bi jih bolje razumeli in še sami vstopili v krog, ki jim ga je v tisočletjih dodelila narava, naj na kratko opišem nekaj svojih opažanj in nekaj opa-

žanj drugih ljubiteljev ter strokovnjakov, avtorjev del, katerih seznam boste našli na koncu prispevka.

ČMRLJI – POMOČNIKI ČEBEL

Okras narave

Izletniki in drugi ljubitelji narave opazijo na cveticah brenččeče, lepo pisano obarvane in prijetno okrogle, z dlačicami poraščene »kosmatinčke« – ČMRLJE, ki nabirajo cvetni prah in srkajo nektar. Zelo so gibčni – obiščejo tri do petkrat več cvetov kot čebele. Za obrambo imajo želo, vendar so to najbolj miroljubne žuželke in pičijo le, če jih po nepotrebem stisneš s prsti ali jim stikaš po gnezdu, v letu pa le izjemoma.

Radoveden ali jezen te čmrlj nekaj časa obletava, nato pa odleti svojo pot. Brez čmrljev bi bili naši travniki mrtvi in dolgočasni.

Delitev dela s čebelami

Čmrlji se prehranjujejo podobno kot čebele, z nektarjem in cvetnim prahom, pri tem pa nehote opravljajo za cvetice najpomembnejšo nalogo preživetja – opravevanje. Čmrlji imajo daljši rilček za srkanje nektarja, zato radi obiskujejo cvetice, katerih cvetovi imajo dolge vratove in na dnu le-teh nektar. Čebele se takšnim cveticam raje izognejo.

(Nadaljevanje prihodnjic)

ZVEZA ČEBELARSKIH DRUŠTEV SLOVENSKE KONJICE JE ORGANIZIRALA ODMEVNO PROSLAVO OB 90. OBLETNICI PRVE ČEBELARSKE ORGANIZACIJE

JANEZ MIHELIC

Predsednik Maks Tajnikar je bil slavnostni govornik na proslavi. (Foto: J. Mihelič)

Visok jubilej prve čebelarske podružnice, ustanovljene v Slovenskih Konjicah in 850-letnica obstoja Slovenskih Konjic sta bila dovolj velik motiv za čebelarje iz Zgornje Dravinjske doline, da so poleg tekmovanja mladih čebelarjev pripravili tudi proslavo v počastitev ustanovitve prve čebelarske organizacije, ki se je takrat imenovala Čebelarska podružnica Slovenske Konjice.

Pred kulturnim domom so se v soboto, 11. maja 1996, začeli zbirati čebelarji iz bližnjih krajev. Prišli so iz vseh koncev Štajerske, od Velenja do Maribora, med njimi pa so bili tudi častni gostje: župan Slovenskih Konjic, predsednik Čebelarske zveze Slovenije Lojze Petrlje in predsedniki sosednjih čebelarskih društev. Po stari navadi so goste že pred dvorano pozdravili domači godci, tokrat ansambel »Štirje revni«, z domačimi vižami.

ČMRLJI – PRIJAZNI KRILATI KOSMATINČKI – BLIŽNJI SORODNIKI ČEBEL

JANEZ GRAD (nadaljevanje)

Tako so Angleži v 19. stoletju pripeljali čmrlje na Novo Zelandijo, saj brez njih detelja ni uspevala. Če boste opazovali cvetoče grmičke ali rastline, boste opazili, da na nekaterih brenči vse polno čebel, čmrlja pa ni nobenega. Čmrlji so glede izbire cvetja bolj izbirčni kot čebele. Narava je poskrbela, da si čmrlji in čebele delijo delo, seveda pa oboji skupaj obiskujejo številne rastline.

Kam uvrščamo čmrlje

Kot piše Chinery, 1993, lahko opredelimo čmrlje takole: razred Insecta (žuželke) – red Hymenoptera (čebele, mravlje, ose...) – družine Apidae (čebele) – vrsta Bombus (čmrlji).

Čmrlji torej spadajo v družino čebel. Veliko različnih vrst živi predvsem na severni polobli, celo v arktičnih področjih. Vseh je približno 300 vrst; v Veliki Britaniji živi 19 »pravih« vrst čmrljev (Bombus) in še 6 vrst tako imenovanih »kukavic« (Psithyrus), ki za svoj razvoj izkoriščajo paše čmrljev, podobno kot kukavica izkorišča druge ptice. Kukavičja matica ob zavzetju gnezda navadno umori matico čmrljeve družine, če ji ne pobegne iz gnezda, in ustrahuje, po potrebi pa s pikom tudi delno pokonča delavke ter jih zaslužni. Nato zalega lastno vrsto. Pri kukavicah ni delavk, so le matice in troti. Zanimiva opazovanja uporov čmrljev – delavk proti zavojevalski kukavici opisuje ob koncu 19. stoletja živeči ljubitelj in opazovalec čmrljev Sladen (Sladen, 1989). Tudi pri nas živi več kot 20 različnih vrst čmrljev, ki se med seboj zelo razlikujejo po »obleki« – od zelo lepe pisano obarvane, do dolgočasne enobarvne, pa tudi po velikosti, kraju in času gnezdenja, po vrsti cvetic, ki jih obiskujejo, po razdalji, ki jo premagujejo, da pridejo do hrane, po višini letanja in še po čem. Tako razlikujemo sivčke, črnčke, rjavčke, črnčke z rdeče-oranžnim zadkom ali »ritko«, majhne sivčke z blede roza obarvanim zadkom, lepe čno-rumeno-črno-bele zemeljske čmrlje (Bombus terrestris), majhne črno-rumene-črno-

oranžne čmrlje (Bombus pratorum) in druge, omenjenim bolj ali manj podobne vrste. Več o tem pišejo v svojih delih Sladen, Prys-Jones in Corbet. Nekateri čmrlji naredijo gnezdo v zemlji – v mišjih, voluharjevih in drugih gnezdih, nekateri v odpadnem senu, slami in podobnem, v gospodarskih poslopih na deželi, nekateri v gozdu – v stelji in zemlji, nekateri pa na površju travnikov, kjer iz mahu in drobnih travnatih bilk spletajo prijetno topla in varna gnezda. Večina čmrljev živi v družinah, ki jih vzredi matica ob pomoči delavk. Družine so bolj ali manj številne, odvisno od vrste čmrljev in življenjskih razmer; če so jim le-te naklonjene (ne preveč dežja in mraza spomladi in poleti, dovolj hrane, nemoten obstoj in razvoj družine), bomo našli gnezda z več deset ali celo s sto do dvesto delavkami, pa tudi družine z le po dvema ali nekaj več delavkami.

Življenje čmrljev

Čmrljeve družine so enoletne. Njihovo življenje se začne spomladi in konča jeseni, ko zmanjka hrane in se ohladi.

Pri nekaterih vrstah, ki gnezdi v zemlji, pride mlada lanska matica, ki je skupaj s sestrami edina od družinskih članov preživela zimo, iz svojega prezimovališča (luknje, stelje...) na plano že marca ali celo februarja, pri tistih, ki spletajo gnezda v travi, pa aprila. Najprej se ogreje in poišče hrano na resi, žafranu, borovnicah, mačicah in podobnem, nato pa išče primeren kraj za gnezdo. Pri tem je zelo izbirčna in skrbna. Pomembna je vlaga v gnezdu! Čmrlji, katerih družine so v zemlji, radi v ta namen uporabijo zapuščeno mišjo ali voluharjevo gnezdo, čmrlji v gozdu si napravijo topel dom iz suhega listja, ki ga zgrizejo na majhne koščke, čmrlji na travnikih pa si ga spletejo iz travnih bilk in mahu, ki ga nagrebejo iz okolice gnezda. Seveda je to zelo naporno in občudovanja vredno delo, saj mora zgrajeno gnezdo zavarovati družino (satje in zalego) pred dežjem, soncem in mrčesom; predvsem mravlje bi hitro

zasegle in oropale gnezdo, če bi le lahko ugotovile, kaj je v kupčku mahu in trave. Ko je gnezdo spleteno, začne matica, ki je še vedno sama, graditi satje – lončke z voskom iz svojih žlez, vanj pa nato prinaša cvetni prah, ki ga v obliki drobnih kepic prinese na svojih nožicah; čebelarji pravijo tem kepicam obnožina. To je hrana za naraščaj, ki ga matica zaleže v satne lončke. V začetku naredi in zaleže matica le nekaj lončkov manjše velikosti, nato pa skrbi za dom: s svojo telesno temperaturo 30–35°C ogreva satje; celo pri zunanji temperaturi samo 8°C segreje satje na 20–30°C (Schneider, Zell, 1984). To počne toliko časa, dokler se ne izležejo prvi čmrlji. Ti so zato navadno manjši kot pozneje izleženi. Na diagramih 1 in 2 so prikazani datumi, ko sem prvič v letu opazil matico oziroma delavko določene vrste ali vrst. Diagram 1 prikazuje črno-rumeno-črno-bele in/ali črno-rumeno-črno-oranžne čmrlje. Oboji gnezdi v zemlji in zato nanje spomladanska mrzla obdobja in celo sneg ne vplivajo pogubno.

Diagram 2 prikazuje sive in/ali črne čmrlje, katerih gnezda so spletena na površju – med travo in so zato zelo izpostavljena vremenskim vplivom. Čmrlje smo opazovali na širšem območju vasi Petelinje, občina Dol pri Ljubljani. S slik je mogoče sklepati tudi o spomladanskem vremenu v teh letih.

Ko na pašo že leta nekaj letošnjih čmrljev, vsi so delavke, matica ne zapušča več gnezda in v njem praviloma ostane vse do svoje smrti. Če so življenjske razmere primerne, se družina množi, še vedno samo z delavkami. Ko razvoj družine doseže svoj vrh, seveda je to pri različnih vrstah različno – od junija do avgusta, zaleže matica nekaj ličink, iz katerih zrastejo mlade matice in trotki – samčki. Samčki so precej manjši od matic in jih hitro lahko zamenjamo z delavkami. Pri nekaterih vrstah imajo daljše tipalnice kot delavke, imajo pa tudi zadek, sestavljen iz sedmih obročkov, matice in delavke pa imajo le šest obročkov. Mlade matice nekaj dni letajo iz gnezda na prosto v bližnjo okolico. Tam jih pričakujejo troti, ki so gnezdo zapustili že prej. Matice in troti določene vrste se prepoznavajo po vonju posebne snovi, ki jo izločajo v ta

namen. Matica, ki odleti na praho, poišče mesto, ki ga je nekje v okolici gnezda označil trot (na listih, vejicah ter biljkah rastlin), tam pa jo trot ulovi in oprahi. Pojav sem že večkrat opazoval; matica in trot sta se prašila na tleh v travi. Pri močnih družinah pa včasih večje število trotoev obletava kar gnezdo in čaka na matice, da odletijo iz nje. Troti se nikoli več ne vrnejo v gnezdo, čeprav čutijo, da so v njem še mlade matice. Hranijo se kar sami. Zanimivi so sivčki in črnčki, saj se oprahujejo tudi navzkrižno. Tako imamo potem gnezda

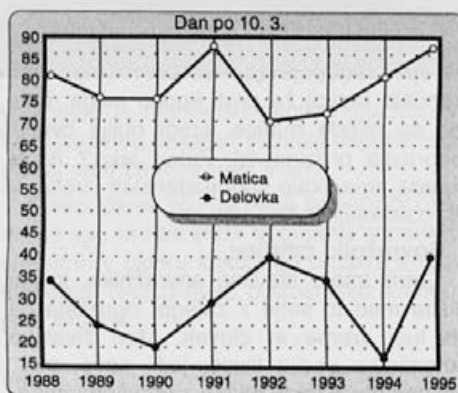

Diagram 1:
Dan v letu, ko je bila opažena prva matica-delavka čmrljev, ki gnezdi v zemlji.

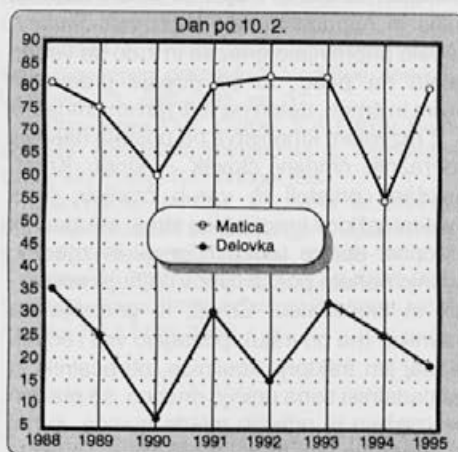

Diagram 2:
Dan v letu, ko je bila opažena prva matica-delavka sivih ali črnih čmrljev, ki gnezdi na površju.

sivih in črnih čmrljev. Po nekaj dneh svatovanja mlade matice zapustijo družino in se skrijejo v prezimovališče. Otrpnejo in čakajo, da jih prebudijo spomladanske tople sapice. Stara matica in družina se hitro starata, število čmrljev se zmanjšuje, ker matica preneha zalegati. Pomanjkanje hrane in mraz dokončno umorita družino, stara matica pa navadno zaradi utrujenosti in starostne izčrpanosti umre že poleti.

Življenjska doba čmrljeve družine traja pri večini čmrljev od spomladi (marec, april) do jeseni (september, oktober, celo začetek novembra). Nekateri pa živijo tudi precej manj. Tako na primer majhni črno-rumeni-črno-oranžni čmrlji (*Bombus pratorum*), ki se spomladi pojavijo med prvimi, navadno končajo razvoj že proti koncu junija, nato pa se mlade matice, sredi obilja cvetja, odpravijo prezimovat. Zakaj tako? Ali je morda zmanjkalo spomladanskih cvetic, ki jih obiskujejo? Kdo ve.

Sovražniki čmrljev

Čmrlji imajo številne sovražnike, ki jim dišita med in satje z zalego, ogrožata pa jih tudi vreme in človek. Med živalske sovražnike sodijo lisice, ježi, kače, miši, krti, nekatere vrste ptičev, predvsem srakoper, šoja in vrana, ker jih lovijo med letom ali na cvetovih. Poleg njih lovijo tudi mravlje, vešče, muhe in molje. Zelo nevaren je srakoper. Iz južnih krajev se vrne v začetku maja in napada matice tistih vrst čmrljev, ki šele pripravljajo gnezda in zato še vedno letajo na pašo; to se dogaja predvsem sivim in črnim, delno pa tudi rjavim čmrljem.

Z razvojem kmetijstva pa postaja največji sovražnik čmrljev človek – kmet. Kmet, nekdanji prijatelj in varuh čmrljev, je s svojimi težkimi kmetijskimi stroji, strupenimi škropivi, obilico umetnih gnojil in zgodnjo košnjo nehote postal njihov najhujši sovražnik in uničevalec. Čmrlji, ki gnezdijo na travnikih (na površju), postajajo vse redkejši, saj jim traktorji, kosilnice, obračalniki in nakladalniki sena uničijo družino, še preden se izležejo in odletijo mlade matice, ki naj bi prihodnje leto nadaljevale vrsto. Čmrlji si iščejo zavetišča v gozdovih, na strminah, v živih mejah in ob obrežjih potokov, kjer še raste kaj grmičevja. Pa še tu se življenjske razmere slabšajo, saj v nižinah s težko

mehanizacijo odstranjujejo vse žive meje in izravnavajo vse izbokline ter vdolbine, v hribovitih predelih pa odstranjujejo vse skale in večje kamenje, da bi traktor laže dosegel sleherni kotiček polja ali travnika. Kot povsod smo tudi pri tem Slovenci zelo dosledni in brez občutka za škodo, ki jo povzročamo naravi in samim sebi.

Pomembno je, da se končno vprašamo in zavemo, kakšno nevarnost za naravo pomeni to naše početje. Z nekoliko odrekovanja oziroma s prepuščanjem nekaj travnikov naravi, z opazovanji pokošenih travnikov in zavarovanjem gnezd čmrljev ali celo z ogrebanjem čmrljev na pokošenih travnikih bi lahko rešili pred uničenjem številne njihove družine. S tem bi pred izumrtjem rešili nekaj tako značilnih naših vrst čmrljev, kot so sivčki, črnčki in črni z oranžnim zadkom, brez katerih naše podeželje ne bo več takšno, kot je bilo pred leti in kakršnega imamo radi.

POMOČ ČMRLJEM – OGREBANJE IN GOJENJE

Veliko otrok in tudi odraslih ima rada čmrlje, podobno kot čebele. V obdobju splošne mehanizacije in uničevanja vsega naravnega pa samo opazovanje, kaj se v naravi in z naravo dogaja, ni dovolj. Čmrlje je možno lepo ogrebiti, še najlaže sivčke in črnčke, ki so najbolj ogroženi. Ogrebemo jih, če je njihov dom v nevarnosti, sicer je bolje in tudi prav, da jih pustimo pri miru in jih zavarujemo pred plenilci, kot so lisice in ježi. To lahko storimo tako, da jih prekrijemo s kovinsko mrežo, ki jo uporabljamo proti voluharju, in mrežo pritrdimo. Če čmrlje ogrebemo, jih s satjem in mahom vred prenesemo v škatlo za čevlje ali v primerno velik lesen panjiček s pokrovom na vrhu. Zelo moramo paziti, da pri tem ne izgubimo matice. Ker bo med ogrebanjem vzletelo veliko čmrljev, nekateri pa so tudi na paši, pustimo panj na mestu, kjer je bilo gnezdo, vse do poznega večera. Šele nato odnesemo družino domov. Čmrlje postavimo na topel kraj, vendar ne smejo biti izpostavljeni močnemu soncu, zato po potrebi nad panjičkom naredimo senco. V škatlo ali panj moramo dodati nekaj mahu ali sena, da bo satje na toplem. Čmrlji satje vedno skrbno obdajo z mahom ali podobno suho snovjo,

Moj »čmrljak« v katerem imam naseljene družine čmrljev. Foto: B. Zupančič

če pa je v škatli prevročje, ga odkrijejo in z brenčanjem hladijo.

Pri opazovanju te prelepe in koristne žuželke boste doživeli veliko prijetnih uric, vendar pa tudi skrbi. Zelo boste morali paziti, da boste dostop do gnezda preprečili mravljam, moljem in veščam. Mravlje bodo pojedle ves med ter ustrahovale in razpršile družino, vešče pa bodo požrle vse satje in mah prepredle z gosto in močno mrežo, ki je čmrlji ne morejo predreti. Takšna družina je uničena, če je pravočasno ne očistimo zajedalcev in ne preložimo v drug panj, vešče oziroma njihove ličinke pa požgemo. Molji slabijo družino, niso pa njen smrtni sovražnik.

Če boste prihodnje leto dovolj zgodaj pripravili panjiček na istem mestu, kot ste ga imeli lani, seveda očiščen in na novo napolnjen s svežim (posušenim) mahom, se bodo matice vrnile vanj. Ker jih bo verjetno več, ki so se izlegle iz tega panja, je prav, da pripravite tri ali več panjev, sicer bodo matice v boju za nov dom pomorile druga drugo. Če imajo matice možnost izbiranja med več panji, se izogibajo medsebojnim srečanjem in spopadom in le po naključju lahko izbruhnejo boji. Tako lahko gojimo predvsem tiste vrste čmrljev, ki v naravi spletajo gnezda na površini zemlje (sivi, črni, črni z oranžnim zadkom, rjavi) in imajo torej radi suho in toplo gnezdo. Čmrlji, ki gnezdiijo v zemlji (črno-rumeno-črno-beli zemeljski in njim sorodni čmrlji), pa ne bodo radi ostali v panju, saj potrebujejo

vlažnejšo in hladnejšo okolico gnezda. V tujini so imeli nekateri ljubitelji uspehe tudi pri tej vrsti čmrljev (glej vire).

Toliko tokrat. Morda pa je že napočil čas, da se vsi, ki nas skrbi dogajanje v naravi, srečamo v okviru kakšnega društva in postanemo vest preveč potrošniško usmerjene družbe.

VIRI:

1. Chevallerie, H. (1985). Wo die Ungarische Linde blüht, gehen die Hummeln zugrunde, Welt, 8. avg. 1985.
2. Chinery, M. (1993). INSECTS of Britain & Northern Europe, Collins Field Guide, Harper Collins Publishers, London 1993.
3. Erman, R. (1995). Zadnji let čmrljev (reportaža z avtorjem prispevka), Nedeljski dnevnik, Ljubljana, 23. april 1995, str. 37.
4. Prys-Jones, O.E., Corbet, S.A. (1978). Bumblebees, Naturalists Handbooks 6, Cambridge University Press, Cambridge 1987.
5. Schneider, P., Zell, A. (1984). HUMMELN Die unterschätzten Bestäubungs – Spezialisten, Bild der Wissenschaft 8–1984, str. 48–54.
6. Sladen, F.W.L. (1989). THE HUMBE-BEE, Logaston Press, Little Logaston, Woonton, Herefordshire HR3 6QH, 1989.

ZAHVALA

Avtor se zahvaljuje gospodoma M. Debelaku in B. Zupančiču za lepe posnetke, dr. L. Pfajfarju pa za izdelavo skic.

Janez Grad,
Petelinje 16,
1262 Dol pri Ljubljani